
En fiendes trøst

FORSIDEBILDET

Blomstermaleriet er litt ubehjelpelig. Et vindu åpner seg mot et vennlig landskap med en bukett markblomster i forgrunnen. Malt på en ruglete mur. Uklart av hvem og når.

Det lille bildet befinner seg, sammen med liknende dekorasjoner, i et rom sprengt ut dypt nede i fjellet utenfor Fredrikstad. Utenfra ser man ikke så mye, og det har man heller aldri gjort. En fjellkole med en hytte på toppen er alt som åpenbares for den som kommer sjøveien. En hytte i et hytteområde, det er det hele.

Usprengte fjellhaller, dystre og fuktige, men livet opp med malerier. Alle foto Øivind Larsen 2001

Et høyt gjerde har i mer enn 60 år hindret nysgjerrigheten for den som går tur på land. Først nå kan man se at de blinkende hyttevinduerne slett ikke er blinkende, de er malt på metertykke betongvegger. Det er slett ikke noen hytte, men kommandoplassen for Torgauten fort.

Under første verdenskrig begynte norske militære å planlegge utbyggingen av et moderne kystforsvar. Det var mye frem og tilbake med finansieringen, og først i 1933 kunne arbeidet begynne. Men bevilgningene var små og fremdriften gikk meget langsomt. Med det tempoet man hadde, ville arbeidet sannsynligvis være slutført en gang i 1950-årene (1).

Det var den tyske general Nicolaus von Falkenhorst (1885 – 1968) som 20.2. 1940 fikk i oppdrag å gjennomføre det angrepet på Norge som skulle skje allerede 9. april. Vel var våre kystbefestninger foreløpig svake, men som vi vet ytte de motstand, og sterkere og mer betydningsfull kunne motstanden også ha vært ved noe klarere ledelsesforhold.

Hytte som ikke er hytte

Da okkupasjonen var et faktum, var det von Falkenhorts oppgave å forhindre en alliert invasjon, noe han av mange grunner var ganske sikker på ville komme i Sør-Norge. Da var kystartilleriet viktig. De norske planene forelå. Det var bare å sette i gang. Og allerede i februar 1941 var kystbefestningene klare til innsats. Men det ble bygd videre – helt til kapitulasjonen i 1945 foregikk det byggearbeider.

Antall tyske kystbefestninger langs norskekysten ble etter hvert stort. Fortet med betegnelsen HKB 6/980 Torgauten (593) hadde fire 10 cm kanoner med skuddvidde på 14 kilometer. Batteriet ble satt opp i april-mai 1941 og kunne beskytte inntrengere som kom seilende opp Oslofjorden.

Da annen verdenskrig var over, ble mange tyske befestninger nokså uten videre overtatt av det norske forsvaret. F.eks. forble Torgauten militært område, selv om de fleste skyttergravene som var blitt sprengt ut i svabergene for fremskutte stillinger, etter hvert ble fylt igjen og sporene fjernet.

Da anlegget ble overtatt av nordmennene i 1945, fikk vi høre om hallene og alt det andre som befant seg inne i fjellet. Men få sivile hadde sett dette. Inntil det siste har det vært militær aktivitet bak gjerdet, og politikerne har bevilget millioner på å holde fortet ved like. Nå har politikerne bestemt at det ikke mer vil komme noen fiende opp Oslofjorden med behov for beskytning fra Torgauten. Så nye millioner har vært brukt på å avvikle.

Dekorasjonene på veggene nede i fjellhallen er et menneskelig trekk i det ellers så knallharde militaristiske miljøet. Krig og forsvar består også i psykologisk sjablonering. En fiende er en fiende. En fiende er i prinsippet ond. Men hvem som er fiende, er politisk bestemt, og de enkelte utkommanderte fiender er som regel mennesker. Graden av ondskap og menneskelighet er individuell. Du og jeg kunne også vært fiender for våre fiender. Du og jeg kunne også blitt utkommandert til tjeneste på Torgauten eller noe tilsvarende.

Torgauten fort ligger slik til på en høyde at alt som skjer der er meget lett synlig fra alle kanter. Det er prisen å betale for en posisjon der øyet kan gli over horisonten helt fra svenskekysten i sørøst til Telemark og Buskerud i nordvest. Derfor kunne mannskapene ikke være særlig mye utendørs. Når solen stekte på grårøde svaberg under knallblå himmel, måtte de vakthavende holde seg inne i fjellet. Der var det oppholdsrom og det skal også ha vært sykestue. Den som har vært nede i fjellanlegget, forstår at man kunne få klaustrofobi av mindre.

Kanskje kunne det naive maleriet av det åpne vinduet være en trøst?

ØivindLarsen

LITTERATUR

1. Fjørtoft JE. Tyske kystfort i Norge. Arendal: Agder presse A/S, 1982.
-

Publisert: 30. april 2002. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2025. Lastet ned fra tidsskriftet.no 22. desember 2025.